

“מלאכת מחשבת” –

טל מלאכות שבת

הרב נועם פרל

“אבות מלאכות ארבעים חסר אחת... הרי אלו אבות מלאכות, ארבעים חסר אחת”¹.

לעולם יבטא המספר ארבעים את התהליך הארוך, הממושך והממוצה עד תכלית ותום. כך במחיית דור המבול, כך בהזדככות משה בהר סיני, כך בטהרת ישראל בחטא העגל, בימי בורותו של רבי עקיבא ועוד. לפיכך הדגשת האחת החסרה לארבעים תורה על אי יכולת מיצויו של תהליך עד תום. כך במלאכת האדם, אשר לא תוכל להביא את המציאות להשלמתה המוחלטת, כאשר פועלה במסגרות החומר העב והמתכלה יסודו. וכך בעיוותה של נפש אשר דבקוהה הנשמית תצילנה מניתוק מוחלט מבוראה ולעולם לא תזדקק לתיקון ארבעים מלקות ממש אלא תמיד ארבעים חסר אחת – חסר אחת דייקא.

“הזורע, והחורש, והקוצר, והמעמר, והדש, והזור, הבורר, הטוחן, והמרקד, והלש, והאופה. הגוזז את הצמר, המלבנו, והמנפצו, והצובעו, והטווה, והמסך, והעושה שני בתי נירין, והאורג שני חוטיין, והפוצע שני חוטיין, הקושר, והמתיר, והתופר שתי תפירות, הקורע על מנת לתפור (שתי תפירות). הצד צבי, השוחטו, והמפשיטו, המולחו, והמעבד את עורו, והממחקו, והמחכתו. הכותב שתי אותיות, והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות. הבונה, והסותר, המכבה, והמבעיר, המכה בפטיש, המוציא מרשות לרשות. הרי אלו אבות מלאכות, ארבעים חסר אחת”.

שלושה תהליכים עומדים בבסיס המלאכות העולמיות שעליהן צוינו “ששת ימים תעשה מלאכה”²:

א. רצף הפעולות הנדרשות ליצירת לחמו של אדם מזריעה ועד אפיה – “הזורע, והחורש, והקוצר, והמעמר, והדש, והזור, הבורר הטוחן והמרקד, והלש, והאופה”.

ב. רצף הפעולות הנדרשות לשם הכנת בגדיו של אדם מגזיזה ועד טעויות התפירה ותיקונן – “הגוזז את הצמר, המלבנו, והמנפצו, והצובעו, והטווה, והמסך, והעושה שני

1. שבת עג, א. 2. שמות לה, ב.

בתי ניריין, והאורג שני חוטיין, והפוצע שני חוטיין, הקושר, והמתיר, והתופר שתי תפירות, הקורע על מנת לתפור (שתי תפירות)."

ג. רצף הפעולות הנדרשות לשם כתיבת ספר תורה החל מציד הצבאים וכלה בטעויות הכתיבה הנובעות מקולמוס הסופר – "הצד צבי, השוחטו, והמפשיטו, המולחו, והמעבד את עורו, והממחקו, והמחכתו, הכותב שתי אותיות, והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות".

שלושת תהליכי יסוד אלה אשר רגליהן מוצבות ארצה בצורכי המזון והקיום הבסיסי, שִׁדְרָתָן מתעלה לצורכי החברה בבושה, בצניעות ובביטוי האני הפנימי במלבוש, וראשן מגיע השמימה בכתיבת התורה ובמצוותיה. כולם משפלים ועד רומם תוצרי חטא האדם הראשון הם ובו הורתם ולידתם. סדרי הכנת הפת בקללת הארץ יסודם, ובעולם הבא המגדל גלוסקאות תיקונם. הצורך בבגד – מסכיו, הסטריו ומלאכותיו – גם הוא בחטא³ "וידעו כי ערומים הם" יסודו, ובעולם הבא המגדל כלי מילת תיקונו. ואף כתיבת ספר התורה ועמלה תחליף עמלני הוא הנצרך עקב הרחקתנו מגן העדן וחסמת דרך עץ החיים הטבעית והפשוטה בעבורנו, והצעדתנו בנתיב הצר והקשה של "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר"⁴, גם ממנו נתפטר בעולם שכולו טוב אשר בו "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"⁵. יצאנו למדים ממשנתנו כי איסורי השבת כולם כדי לטעום מעין עולם הבא בעולם הזה מטרתם, ללא עמל פתי, מלבושי או תורתי ולשם הטעמתנו בטעם מציאות טבעית אלוקית בטרם החטא, הנפילה והכרחיות תיקון.

"הבונה, והסותר, המכבה, והמבעיר"⁶ – עץ הדעת ופרי ביאושיו גרמו לתפיסתו של העולם להיות מלא סתירות וניגודים, היבדלות ועימותים, בחומר וברוח, באבנים ובאש. ולפיכך בהיות האדם ביום שכולו שבת ומנוחה לחיי עולמים אל לו ליפול ברשת הניגודיות והמחלוקת אשר אין להן קיום, תפיסה וחיות בשורשו של העולם ובתעודתו. אל יבנה ואל יסתור אל יכבה ואל יבעיר.

"המכה בפטיש (הוא גמר כל מלאכה, שכן אומן מכה בקורנס על הסדן להחליקו בגמר מלאכה)" – מלאכת 'מכה בפטיש' האלימה והמיותרת שבמלאכות, שב'מכה יתירה' יסודה ואינה מעניין המלאכה גופא אלא 'מכה לשמה', תורה על המרירות המוטבעת באדם, במודעותו הפנימית ובשורש נפשו על קנס קושי המלאכה וריבויה. אותו קנס הוא בחטאו עליו ועל זרעו כל הימים עד בא עת השיבה עדנה. לפיכך אין לך מלאכה בעולם שאינה חתומה בחותם האכזבה, התסכול והמרירות של ההתפרצות האלימה 'המכה בפטיש'.

3. בראשית ג, ז. 4. משלי ג, יח. 5. ישעיהו יא, ט. 6. שבת עג, א.

”המוציא מרשות לרשות” – גם לאחר סיומה של מלאכה לא יושלם תפקידו של האומן בטרם ימכור מרכולתו ברה”ר ויעבירנה לרשותו של אחר. אף הכרח המשא והמתן, הקניה והמכירה, ואי יכולת האדם לספק את צרכיו החומריים והרוחניים מתוך כליותיו פנימה בחטא יסודם, באיבוד העצמיות שורשם, ובניתוק ממעיין החיים לידתם. ואכן האדם הראשון יחידי נברא ובהזדקקותו לעזר כנגדו נפל הוא והעולם עמו.

”הזורע והחורש. מכדי, מכרב כרבי ברישא, ליתני חורש, והדר ליתני זורע! תנא בארץ ישראל קאי, דזרעי ברישא והדר כרבי”⁷. בני בבל ובני ארץ ישראל חלוקים בדרכי לימודם ובמטרותיהם. בני בבל ישקיעו את עיקר מאמצם בהכנה ללימוד וברכישת הכלים השכליים לשם קליטת העניין, השגתו והבנתו, אשר הם תכלית הלימודים והעיונים כולם – ”מכרב כרבי ברישא”. לא כן חלק יושבי אדמת הקודש אשר את עיקר מאמצם וכוחם ישקיעו בהטמנת הזרע ובהפנמת העניין הנלמד בתוככי נפשם לשם נביטתו ולבלובו מתוך מעמקי הנפש והאישיות בעתו ובזמנו – ”תנא בארץ ישראל קאי, דזרעי ברישא והדר כרבי”. אשרי מי שזכה לתלמודה של א”י וחבל על דאבדין בלימוד בלול המנוע מחדרי כליות ולב.

”הקוצר. תנא: הקוצר הבוצר והגודר והמסיק והאורה – כולן מלאכה אחת” – חביבה היא ארץ ישראל המסוגלת להבחנה בשורשי עניינים, נשמות ותהליכים, והמטיבה להגדיר את ענייניהם המחולקים מהויותיהם המשתנות למרות דמיונם החיצוני למתבונן מן החוץ. לפיכך תגזור ארץ ישראל ושפת הקודש פעלים שונים לקטיף כל פרי ופרי משבעת מיניה (פרט לרימון וצ”ע) ולא תכיל שם משותף כללי ורחב על כולם יחדיו: בדגן – קוצר, בגפן – בוצר, בתאנה – אורה, בזית שמן – מוסק ובדבש התמרים – גודר. אף האדם נקרא לחנך עצמו לעדינות עיונית הרגשית לשונית וטעמית ולהגדיר דבר דבור על אופניו מתוך האזנה לפרטי המציאות ואבחנה בשנוי גוניהם וחילופי טעמיהם, ובכך יחיה ויחיה את העולם ועושר הופעות האלוקי שבו ובקרבו.

”הבורר. תנו רבנן: היו לפניו מיני אוכלין – בורר ואוכל, בורר ומניח. ולא יברור, ואם בירר – חייב חטאת. מאי קאמר? אמר רב יוסף: בורר ואוכל – ביד. בורר ומניח – ביד. בקנון ובתמחוי – לא יברור, ואם בירר – פטור אבל אסור. ובנפה ובכברה – לא יברור, ואם בירר – חייב חטאת... אמר רב המנוא: בורר ואוכל – אוכל מתוך הפסולת. בורר ומניח – אוכל מתוך הפסולת. פסולת מתוך אוכל – לא יברור, ואם בירר – חייב חטאת... אמר אביי: בורר ואוכל – לאלתר, ובורר ומניח – לאלתר, ולבו ביום – לא יברור, ואם בירר – נעשה כבורר לאוצר, וחייב חטאת”⁸.

7. שם עג, ב. 8. שבת עד, א.

מכיוון שלאחר חטאו ניתן האדם בעולם מעורב, מבולבל ומורכב, נמצאת מלאכת הברירה וההבדלה בין טוב לרע קודש וחול אור וחושך החשובה והמתמדת שבמלאכות חייו של אדם בעולמו הפנימי הרוחני והחומרי. לפיכך נאסרת מלאכה קשה ועבודתית זו ביום שכולו שבת ומנוחה. אלא שרק בְּרִית אמת היא הנאסרת ביום זה ולא בְּרִית למחצה שליש ורביע, ששם ברירה לא ידבק בהן, ובימי המעשה ידיר אדם עצמו מהשימוש בהן למענו ולמען העולם כולו.

ברירת אמת מזקיקה רכישת כלים ייעודיים המותאמים לאדם הבורר ולמושא ברירתו. אל יהין אדם לברור את מידותיו ודרכי חייו, רעיונותיו ולימודיו באופן מאולתר וספונטני כברירה ביד או באמצעות כלים מאולתרים שבררתם אינה ברירה ולשם מלאכה אחרת ואדם אחר יצירתם. לפיכך בְּרִית אלה שאין שם ברירה חל בהן מותרות יהיו בשבת – **“בורר ואוכל – ביד בורר ומניח – ביד. בקנן ובתמחוי – לא יברור, ואם בירר – פטור אבל אסור, ובנפה ובכברה – לא יברור, ואם בירר – חייב חטאת”**.

מלאכת הברירה מחייבת הכרה והפנמה, ששמחת חיים ואופטימיות ביסודה, שרוב העולם טוב הוא ואך מיעוטו פסולת הזקוקה לאבחון ברור וביעור. שאם לא יחשוב כן ייפול האדם לתהום הייאוש ויחדל מתהליך הבירור המייעד את אורחות חייו ואחריותו מי ישורנה. כל ברירה המוציאה את האוכל מן הפסולת מכריזה על עצמה כרואה בטוב בנכון ובאמת את מיעוט המציאות, ולפיכך אותו מוציאה היא מן הרוב. תפיסה זו – אין לה רגלים ולא תוכל להתמיד במלאכתה ולכך מותרת היא בשבת – **“אמר רב המנונא: בורר ואוכל – אוכל מתוך הפסולת, בורר ומניח – אוכל מתוך הפסולת, פסולת מתוך אוכל – לא יברור, ואם בירר – חייב חטאת”**.

מלאכת הברירה בדרכו ואישיותו של אדם השקעה ארוכת טווח היא, לא יובחנו פירותיה אלא בחלוף חודשים, שנים, עשורים ואולי אף דורות. אין היא שמה למטרתה את הכאן והעכשיו, הארעי והזמני אלא אל דרכי אדם תכליתו ויעדיו עיניה. לפיכך ברירה מקומית לכאן, עכשיו, מְיָדִי וְעֵתִי אין שמה בְּרִית ותותר היא ביום שבת ומנוחה – **“אמר אבוי: בורר ואוכל – לאלתר, ובורר ומניח – לאלתר, ולבו ביום – לא יברור, ואם בירר – נעשה כבורר לאוצר, וחייב חטאת”**.

לפיכך יפנים האדם הבורר בשבת שלא כדרך הבוררים באמת, כי בְּרִית אמת רואה בפסולת מיעוט המציאות, ולכן מוציאה היא דוקא אותה. מבינה היא כי יש לפתח כלי מקצוענים לְבִרְרֵת החיים ולא להסתפק בחובבנות ואלתורים, וכי פירות הברירה רק בעתיד הרחוק יופיעו ואל להם לצפות לסעודה בקרוב.

“כי אתא רב דימי אמר: שבתא דרב ביבי הואי (הגיע יומו להיות עומד ומשמש על התלמידים), ואיקלעו רבי אמי ורבי אסי. שדא קמיייהו כלכלה דפירי (ולא

רצה לברור האוכל מתוך העלין ולתת לפני כל אחד ואחד, אלא שטחן והם נוטלים ואוכלים, ובשטח זה נפרש האוכל מאליו), ולא ידענא אי משום דסבר אוכל מתוך פסולת אסור, אי משום עין יפה הוא דמכוין”⁹.

מעשהו של רב ביבי המעורפל וכפול הסיבות מציב בפנינו את תכונת היסוד הנדרשת לשם חינוך, עיצוב וגידול תלמידים בכלל ותלמידי חכמים בפרט – “הגיע יומו להיות עומד ומשמש על התלמידים”. חייב הוא המחנך המלמד והמעצב להוות את נס ודגל לרחבות דעת, אצילות ערכים וגדלות שאיפות ויעדים, המבהירים את מטרת הלימוד, החיים והבריאה לתיקון עולם במלכות שדי. אותם יעדים הבאים לידי ביטוי בהטעמת מעשהו של רב ביבי באצילות נפשו – “אי משום עין יפה הוא דמכוין”. ומאידך מחויבים הם רבי המחנכים לדקדוק עצום בפרטי הלכה סעיפיה והסתעפויותיה כדי להורות לתלמידיהם את דרך תיקונו של עולם במלכות שדי במעשים, בפרטים, בקטנות, עקב בצד אגודל. עד כדי כך לא יתפרשו שני רעים אלו בנפש גדולי חינוך, עיצוב והוראה עד כי גם חבריהם רבותיהם לא יצליחו לעמוד על סוף דעתם ולהפריד מניעה וסיבותיה הכרוכים יחדיו – “ואיקלעו רבי אמי ורבי אסי... ולא ידענא אי משום דסבר אוכל מתוך פסולת אסור, אי משום עין יפה הוא דמכוין”.

“הקושר והמתיר. קשירה במשכן היכא הוא? אמר רבא: שכן קושרין ביתדות אהלים. ההוא קושר על מנת להתיר הוא! אלא אמר אביי: שכן אורגי יריעות שנפסקה להן נימא קושרים אותה. אמר ליה רבא: תרצת קושר, מתיר מאי איכא למימר? אלא אמר רבא ואיתימא רבי עילאי: שכן צדי חלזון קושרין ומתירין (שכל רשתות עשויות קשרים קשרים, והן קשרי קיימא, ופעמים שצריך ליטול חוטין מרשת זו ולהוסיף על זו – מתיר מכאן וקושר מכאן)”¹⁰.

מלאכת קושר מבטאת את מתח היציבות והעראיות, הזמניות והקביעות שבחיי המעשה. שורשו של הקשר האסור בשבת חייב להימצא בעולם הקשרים הקבוע והבלתי ניתר. מלאכה ויצירה אשר אין לה עמידה לאורך זמנים וימים אין שם מלאכה עליה בעולם כלל, ולפיכך נפסלים קשרי אוהלים כאבותיו הקדמונים של קשר של תורה – “אמר רבא: שכן קושרין ביתדות אהלים. ההוא קושר על מנת להתיר הוא!”. אף קשרים אשר אין להם התרה עולמית לא יוכלו להוות יסודות מלאכת קושר, כי היא באה לייצג את עשיית האדם אשר למרות יציבותה, לעולם זמנית, דורית ותקופתית הנה, ולפיכך אף קשרי אורגים אשר לעולם ייכוננו אינם שורש הקשירה העולמית – “אמר אביי: שכן אורגי יריעות שנפסקה להן נימא קושרים אותה. אמר ליה רבא: תרצת קושר, מתיר מאי איכא למימר?”.

9. שם. 10. שבת ער, ב.

רק קשר דייגים אשר קבוע ובר קיימא הנו עד עת בא התעוררות צורך בהחלפתו, בחידושו, בניודו ובשינוי ייעודו, הוא יוכל להיות אבי אבות היציבות הזמנית והקביעות העראית שאותה מייצגת הקשירה בעולמות העשייה הרוח והשבת – "אלא אמר רבא ואיתימא רבי עילאי: שכן צדי חלזון קושרין ומתירין (שכל רשתות עשויות קשרים קשרים, והן קשרי קיימא, ופעמים שצריך ליטול חוטין מרשת זו ולהוסיף על זו – מתיר מכאן וקושר מכאן)".

"והיודע לחשב תקופות ומזלות ואינו חושב – אסור לספר הימנו. אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו חושב – עליו הכתוב אומר "ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה ידי לא ראו". אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות? שנאמר "ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים" איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים? הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות"¹¹.

שלושה דברים אומרת סוגייתנו על האדם, אשר חננו ה' ביכולות נפלאות, אך אינו מוכן להוציאם אל הפועל עקב העמל החשבוני, הטורד והטרחני המוכרח לשימוש בהן. האחד – כי מהווה הוא סכנה לכל יחיד ויחיד, כי אימוץ דרך חייו תמנע מכל אדם ואדם את מיצוי כשרונותיו וממילא את שמחת לבו ואהבת חייו, לפיכך גם אם ראויה חכמתו להערכה והערצה ייזוהר כל אדם מלפארו ומלהללו, שכן אימוץ דרכו תחריב ותאמלל את כל הבאים בשעריה – "והיודע לחשב תקופות ומזלות ואינו חושב – אסור לספר הימנו". השני – כי אי שימוש בכשרונות האדם אינו עניינו הפרטי של אדם כדין עבירות שבין אדם לעצמו אלא מעבירות שבין אדם למקום, כי כל כשרונותיו ננפחו בו על ידי בוראו כדי להוציאם אל הפועל לתיקונו של עולם במלכות שדי – "אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו חושב – עליו הכתוב אומר "ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה ידי לא ראו"¹². והשלישי – כי פוגע הוא בכבודה של האומה. משום שמיצוי כשרונו בעמלו יביא להעלאת קרנה ויחודה בגויים, ויעכב הוא את הכרת העולם ומלואו כי "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" – "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות – שנאמר "ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"¹³, איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים – הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות". נמצא כי המתעצל בהפקת כשרונותיו ובעמל פיתוחם אינו בוגד רק בעצמו אלא בכל אדם הסובבו, באלוקיו ובאומה כולה.

11. שם עה, א. 12. ישעיהו ה, יב. 13. דברים ד, ו.

”והמולחו והמעבדו... אמר רבה בר רב הונא: האי מאן דמלח בישראל – חייב משום מעבד. רבא אמר: אין עיבוד באוכלין. אמר רב אשי: ואפילו רבה בר רב הונא לא אמר אלא דקא בעי ליה לאורחא, אבל לביתא – לא משוי איניש מיכליה עץ”¹⁴ – הבדל עצום ימצא האדם בין הנהגותיו בביתו להנהגותיו והליכותיו במסע הארוך בדרכי עולם ונפש אשר נגזר עליו. בטלטולי דרכים וחיבוטיהם הרוחניים, ההיסטוריים והתודעתיים יזון האדם את נפשו במזון אשר הכינו מבעוד מועד. מזון המשתמר המכיל את צורכי קיום חייו אשר בו הצטייד ואותו מלח, ייבש ושימר עוד בהיותו בביתו. אמנם יבש, נטול חן ונמר ריח מזון זה אלא שאין אדם פנוי או רשאי לחשב חשבונות מעין אלו בעת החיבוטים והטלטולים של דרכי גלויות חייו ואומתו – ”רבה בר רב הונא לא אמר אלא דקא בעי ליה לאורחא”. אולם כמה עלוב, דל ומעורר רחמים הוא האדם אשר גם בביתו, בערוגת מטעו ובארץ חיותו, ממשיך הוא להסתפק במזון פיזי ורוחני יבש, דוחה, עבש ומעורר סלידה. התעורר בן אדם! התעוררי האומה! חזרו אל עצמכם, זונו גופכם ונפשכם במזונות מצודדי עין ומשובבי נפש, לא רק אל ערכים תזונתיים שיתו לבכם אלא אף לטעם, לריח, לניחוח, למרקם, לסדר, לצורה ולאופן ההגשה! כי הם הם המעידים על ביתיות, שורשיות, וטבעיות. שכן – ”אבל לביתא – לא משוי איניש מיכליה עץ”.

”והכותב שתי אותיות. תנו רבנן: כתב אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שתיים – פטור, מחק אות גדולה ויש במקומה לכתוב שתיים – חייב. אמר רבי מנחם ברבי יוסי: וזה חומר במוחק מבכותב”. – גבוהה במהותה הנה מלאכת המחיקה כדי לכתוב ממלאכת הכתיבה שבעקבה. שהרי במלאכת המחיקה מבטל אדם בעצמו, בסביבתו ובמציאות דבר קיים, מוגבל וסופי ובדרך כלל שגוי ומפנה מקום לאינסוף אפשרויות חדשות להיווצר במקום אשר פינה. אפשרויות שניתן לתאר ולחוש באופן חופשי המוגבל אך ורק בגודל השטח שאותו פינה האדם בעבורן – ”מחק אות גדולה ויש במקומה לכתוב שתיים – חייב”. אולם הכתיבה החיובית מוטטה ופיזרה את צעף הפוטנציאל והאפשרויות המשוערות ומיקדה אותו באותו חידוש מצומצם אשר העמידה על גבי המקום המפונה ומילאתו ומעתה אין לנו בו אלא חידושו ותו לא – ”כתב אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שתיים – פטור”. וזו גדולתה של ההתפנות, הצמצום העצמי וההריסה כדי לבנות, על עצם החידוש, הבניה והיצירה אשר הנם תעודתה – כן בכתיבה, כן בתורה, כן בלידה וכן בגאולת הפרט, האומה, העולם והבריאה – ”אמר רבי מנחם ברבי יוסי: וזה חומר במוחק מבכותב”.

מלאכות על דרך הרמז

והיינו דקיימא לן, אסור לבשל ולחמם שום דבר באש, וזו אב מלאכה האסורה בשבת, אבל באור החמה מותר לחמם מים ולבשל ביצה קלה. והיינו להורות כי השבת הוא כנגד אלף השביעי, אשר בו לא יצטרכו לרפואה ע"י מעשה, אלא תהיה ע"י זריחת החמה שישתכלו בה ויתרפאו. וכל רפואה שתהיה, הנה עניינה הוא כמו עניין בישול ותיקון, ולכן בשבת נאסר הבישול במעשה שהוא ע"י האש, והותר ע"י החמה, לרמוז על הטובה הגדולה והמעולה שנוכח בה לעתיד אחר גמר התיקון אשר עליו רומז השבת הקדוש עתה, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל, כי השבת הוא "מעין עולם הבא" (פרשת בא).

ולכן בשבת שהוא מעין עולם הבא הרומז לזמן הגאולה שאין שם מצודה, ולא יהיו ישראל ניצודים עוד, נאסרה בו הצידה, כי הצידה אינה אלא בזמן החול, שהם רומזים לזמן הגלות שישראל ניצודים ועומדים בתוך המצודה הרמוזה באות מ"ם סתומה של "למרבח המשרה" (וארא).

כמו שאנחנו רואים הדין בהלכות שבת שיש חילוק בדיני המוקצה והוא, כי מידי דאורחיה בהכי (=דבר שדרכו בכך) די לו בהכנה קלה; ומידי דלאו אורחיה, לא יספיק לו הכנה קלה. כן הוא עניין המחשבה בדברים שבקדושה, דאמרו רבותינו ז"ל, מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ומחשבה רעה אינו מצרפה למעשה. והדבר יפלא: מה טעם יש לחלק בזה? והשתא, כפי עניין ההלכה הנוכרת שישנה בהלכות שבת נראה טעם נכון לחילוק זה: דדרך הטוב נחשב האדם אורחיה בהכי, כי לכך נברא לעשות טוב. ולכן דרך הטוב תספיק לו הכנת המחשבה שהיא הכנה קלה. מה שאין כן דרך הרע, לאו אורחיה דאדם בהכי. ולכן המחשבה שהיא הכנה קלה אינה פועלת כלום, ודוק היטב.

וזהו שאמר אכלוהו היום כי שבת היום לה, רצונו לומר הכול בחינת אוכל, דליכא פסולת, ולכן היום לא תמצאוהו לבירור בשדה, הם בריאה יצירה עשייה שמכונים בשם שדה, כי שם הבירור הוא אוכל מתוך פסולת ואסור בשבת, אך ששת ימי החול תלקטוהו, שבהם יש בירור אוכל מתוך פסולת, שזה נקרא לקט שמלקט מתוך הפסולת, וביום השביעי הוא שבת לה, לא יהיה בו בירור זה שהוא לקט, אלא יש בו אוכל מתוך אוכל, שהוא מבדיל אוכל מאוכל, ולכן המלאכה של הבורר אסורה לנו התחתונים בשבת. ונודע כי הלכות הבורר בשבת רבים המה, וצריך שמירה גדולה לאדם שלא ישגה בהם, מפני שהאדם רגיל בזה בימי החול. וכתב הגאון מהר"ש אבוהב ז"ל בספר הזכרונות, על הבורר, מלאכה זו היא מן הקשות שבשבת להיזהר בכל דקדוקיה וחלקיה (בשלה).

בן איש חי שנה ב